

Skaitymo strategijos ir metodai (B4)

Analizuodami skaitymo strategijas ir jų taikymo pavyzdžius aptarsime

- kaip ugdyti sąmoningą skaitytoją,
- kokius metodus taikyti, kad mokiniai išmoktų skaitymo strategijų, tinkamų grožinių ir negrožinių kūrinių analizei,
- ko reikia, kad skaitytojas patirtų skaitymo malonumą.

Pateiktas praktines užduotis ir skaitymo strategijas lengvai pritaikysite pamokose.

Svarbiausi uždaviniai ir klausimai

- Kaip ugdyti skaitytoją?
- Kokius metodus taikyti, kad mokiniai išmoktų skaitymo strategijų?
- Kuo skiriasi mokymo metodas nuo skaitymo strategijos?
- Ko reikia, kad skaitytojas patirtų skaitymo malonumą?

IV SKYRIUS

PASIEKIMŲ SRITYS IR PASIEKIMAI

21. Skaitymas, teksto supratimas ir literatūros bei kultūros pažinimas (B).

21.1. skaito įvairaus pobūdžio tekstus, naudojami įvairiais informacijos šaltiniais, randa informaciją (B1);

21.2. aptaria skaitomus tekstus, analizuoja, interpretuoja, daro išvadas, remdamasis literatūros žiniomis (B2);

21.3. vertina skaitomų tekstų turinį ir raišką (B3);

21.4. taiko skaitymo strategijas (B4);

21.5. atskleidžia filologinį ir kultūrinį išprusimą (B5);

21.6. dalyvauja kultūriniame ir visuomeniniame gyvenime (B6).

Ypatingas dėmesys skiriamas skaitymo strategijoms, kurios yra svarbi tarptautinio tyrimo PISA pateikiamų tekstų suvokimo dalis (žr. LKL BP pasiekimus B.4.)

- B.4.1.3. Siekdamas suprasti tekstą, analizuoja formaliosios teksto struktūros elementus ir jų tarpusavio ryšį.
- B.4.2.3 Kryptingai ir nuosekliai analizuoja ir interpretuoja tekstą pasirinktu ar siūlomą interpretacijos būdu.
- B.4.3.3. Savais žodžiais suformuluoja autoriaus idėjas; pagrįsdamas savo teiginius naudojasi teksto pavyzdžiais ir citatomis. Nustato pagrindinę mintį iš tiesiogiai ar netiesiogiai pateiktos informacijos.
- B.4.3.3. Ieškodamas konkrečių detalių nustato veiksmo laiką, vietą, istorinį kontekstą.
- B.4.4.3 Analizuodamas tekstą, taiko įvairias strategijas, padedančias suprasti žodinio teksto struktūrą, lyginti kūrinius: braižo lenteles, schemas, grafiškai vaizduodamas sukurtą pasaulio modelį, jo elementų ryšius, kontekstą.
- B.4.5.3. Komentuoja skaitomą tekstą, susieja kūrinio problematiką su visuotinėmis problemomis. Rašo skaitytojo dienoraštį (apmąsto, kuo tekstas asmeniškai reikšmingas, įdomus) arba komentarus apie cituojamas mintis.
- B.4.6.3. Sudaro lenteles ar kitokias lyginimo schemas (pvz., įvairiais parametrais lygina skirtingus kūrinius, ieško panašumo ir skirtumų ir pan.).

32.2.2. / 33.2.2 / 34.1.2.2 / 35.2.2.2. Skaitymo strategijos.

- 32.2.2. Skaitymo strategijos. Taikomos skaitymo strategijos, padedančios suprasti grožinius ir negrožinius, medijų kūrinius, juos **analizuoti, interpretuoti, lyginti, planuoti skaitymo veiklą** (9 klasė).
- 33.2.2 Skaitymo strategijos. Taikomos skaitymo strategijos, padedančios suprasti grožinius ir negrožinius, medijų kūrinius, juos analizuoti, interpretuoti, lyginti, planuoti skaitymo veiklą (10 klasė).
- 34.1.2.2. Skaitymo strategijos. Taikomos skaitymo strategijos, padedančios suprasti grožinius ir negrožinius, medijų kūrinius, juos analizuoti, interpretuoti, lyginti; planuoti skaitymo veiklą (11 klasė).
- 35.2.2.2. Skaitymo strategijos. Taikomos skaitymo strategijos, padedančios suprasti grožinius ir negrožinius, medijų kūrinius, juos analizuoti, interpretuoti, lyginti; planuoti skaitymo veiklą (12 klasė).

Atpažinimo strategija: sąsajos su anksčiau įgytomis žiniomis ir patirtimi

Štai ji [didžioji paslaptis]: yra tik vienas pasakojimas. Visais laikais. Vienas. Jis visada buvo pasakojamas ir tvyro visur aplink mus, ir visi jūsų skaityti, girdėti arba žiūrėti pasakojimai – jo dalis.

Kuo daugiau lavini savo simbolinę vaizduotę, tuo geriau ir sparčiau ji veikia. Visus nuopelnus paprastai priskiriame rašytojams, bet skaitymas irgi yra vaizduotės vyksmas ."

(Thomas C. Foster, „Skaityk literatūrą kaip profesorius“, 2021: 23.

Rašytojas – kūrinys – skaitytojas

- Dialogas tarp senų ir naujų tekstų vyksta visada. (Tai vadinama intertekstualumu).
- Kūrinys konstruojamas remiantis senaisiais pasakojimais (mitais, pasakomis, Biblija, Homeru, Šekspyru...).
- Skaitytojas patiria malonumą atpažindamas iš ankstesnės skaitymo patirties žinomą komponentą (frazę, temą, problemą, personažą, situaciją...).

Mito perkūrimas: vertybių kaita

Sigitas Parulskis

VAPANTIS ORFĖJAS

buvau orfėjas, skindavau trofėjus

aš persefonę, hadą nugalėjau

geidžiamas buvau, gražus kaip vėjas

tave mylėjau, kad grįžtum – nenorėjau

garbė labiau nei meilė man rūpėjo

o kas man liko? –

plikė, euridike

Sigitas Parulskis. *Mortui sepulti sint: eilėraščiai*, Vilnius: Baltos lankos, 1998

Asmeninis santykis su tekstu

„Visur mes ieškome savęs. Mums patinka tik tos knygos, kuriose randame užfiksuotą **savo pačių pasaulio viziją arba išgyvenimą**, pasaulį, kurį mes patys būtumėm norėję sukurti ir jame gyventi, tai, ką mes būtume norėję pasakyti, dalintis su kitais“ (Alfonsas Nyka-Niliūnas, *Dienoraščio fragmentai*, 2002:383).

Akistata su tekstu (kūrinys rašytojo ir skaitytojo susitikimo vieta)

1. Betarpiškas kūrinio išgyvenimas.
2. Analizė.
3. Interpretacija.

Santykio su tekstu apibūdinimas savais žodžiais (atradimo džiaugsmas arba emocinis vertinimas)

- Įspūdis, kurį sukėlė eilėraštis:
- kas (ne)gražu,
- kas netikėta,
- ką pajutau,
- ką išgirdau.
- Užduotis. Užrašykite šiuos įspūdžius savais žodžiais.

Literatūros pamoka su Mariumi Buroku (jis bando paaiškinti poezijos esmę - M. Burokui poezija yra klausimai arba noras išsiaiškinti, kas yra poezija)

<https://www.youtube.com/watch?v=Ydy7aLJlph4>

Sprogimo efektas arba kitoks priėjimas prie kūrinio

Triada: Išgyvenimas – Prabudimas – Permaina.

Ši triada parodo tris dydžius ir normas, esančius susitikimo su kultūros turiniu kriterijais ir realumo sąlyga:

- pirmiausia tai veda **prie išgyvenimo net iki sukrėtimo ar apstulbinimo;**
- paskui **paskatina nubusti vaizduotę**, atmerkti akis į **naują diskurso aspektą;**
- ir galiausiai, suvokus to įvykio reikšmę **savo paties su(si)vokimui ir per(si)kūrimui**, **atveda į vidinius pokyčius.**

(Lech Witkowski „Sprogdinančios idėjos pedagogikoje bei edukacijoje ir dvasinio tobulėjimo procesas“, *Pedagogika / Pedagogy* 2023, t. 149, Nr. 1, p. 257–274 / Vol. 149, No. 1, pp. 257–274, 2023)

Teksto netiesioginis suasmeninimas (sprogimo efektas)

Jurgio Savickio novelės „Didelė nuodėmė“ analizė

<http://antologija.lt/text/jurgis-savickis-noveles/03>

1. Novelės situacija (kas, kur, kada vyksta?)
2. Koks vaizduojamas žmogus? Kas lemia (tradicijos, ambicijos, prigimtis, įsikalbėti vaidmenys ar kiti veiksniai) jo elgesį?
3. Koks gamtos ir aplinkos (dekoracijų) vaidmuo?
4. Kokia problema sprendžiama?
5. Vertybės, nuostatos, pažiūros, kuriomis vadovaujamasi veikėjai.
6. Koks pasakotojo santykis su vaizduojamuoju objektu?
7. Aptarkite kalbinę raišką: intonaciją, leksiką, sintaksę (dialogai, monologai).
8. Novelės potekstė arba pagrindinė mintis / autoriaus idėja.

Modernaus teksto skaitymo modelis

Raidė faktus išdėsto.

Kuo reik tikėti, moko alegorija,

Moralė – kaip turi elgtis,

Ko turi siekti rodo anagogija (idėja).

Augustino iš Dakijos taikytas metodas Viduramžių tekstams suprasti.

Šis metodas puikiai tiktų K. Donelaičio „Metų“ ištraukoms analizuoti.

Skaitymo strategijos: aiškinamosios, sistemamosios, savikontrolės (pagal Tobias Saum)

- **Išsiaiškinti** pavadinimą, susieti su ankstesnėmis žiniomis, įsivaizduoti vaizdžiai, išsirinkti detales, atsakyti į klausimus.
- **Susisteminti informaciją**: suskirstyti tekstą į pastraipas, paversti tekstą grafine struktūra, ieškoti bendrumo ir skirtumų, struktūruoti tekstą, suformuluoti temą, problemą remiantis pasikartojančiais žodžiais, motyvais.
- **Atlikti apibendrinimo užduotis** (į(si)vertinimas): atsakyti į teksto suvokimo klausimus, palyginti du tekstus, parašyti motyvuotą atsakymą į klausimą, parengti projektą.

[Skaitymo strategijų metodika- el. išteklius. Prieiga internete: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2021/08/Skaitymo-kompetenciju-ugdymo-metodika.pdf](https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2021/08/Skaitymo-kompetenciju-ugdymo-metodika.pdf)

Teksto analizės lygmenys (klausimų kėlimo strategija)

- Klausimai **apie tekste pateiktą informaciją**: kas, kur, kada, kaip, kodėl?
- Klausimai **apie patį tekstą**: Kas vaizduojama (turinio lygmuo), kaip vaizduojama (raiškos lygmuo), kodėl taip vaizduojama (kontekstas), ką tai reiškia (prasmės lygmuo)?
- Klausimai apie **intertekstualumą arba tekstų sąsajas**: kas (kūrinio pagrindas), kaip (interpretavimas), kodėl (ko siekiama?), ką tai reiškia (aktualizavimas)?

Siužetų atpažinimas

Antikiniai siužetai (AS)

- Kelionės ir tiesos / laimės ieškojimas. Odisėjo kelionė.
- Kova su priešais siužetas. Trojos karas.
- Seno ir naujo susidūrimas. Antigonės mitas.
- Pasiukojimo idėja. Prometėjo mitas.
- Maišto ir absurdo tema. Sizifo mitas.

Bibliniai siužetai (BS)

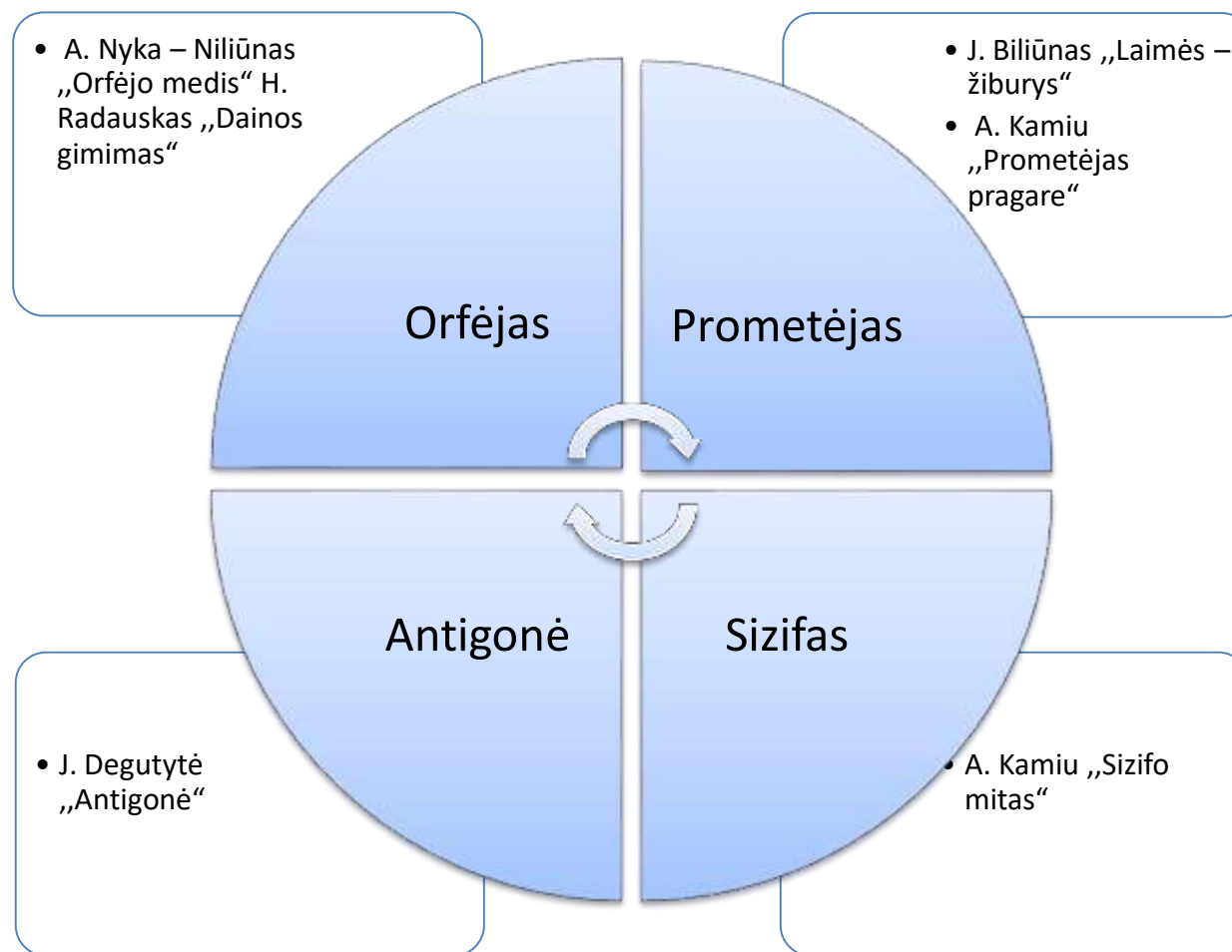
- Pasaulio sukūrimo mitas.
- Išvaymo iš rojus mitas. Adomo ir levos likimas.
- Sūnaus palaidūno pasakojimas. Sūnaus palaidūno istorija.

Pasakos siužetai (EPS)

- Auka – gelbėtojas – skriaudėjas (psichologinis santykių modelis).
- Kliūtys – jų įveikimas – apdovanojimas („Pupa iki dangaus“, „Pasaka apie tris brolius“).
- Laimės ieškojimas (Pasakų pradžioje įvardijamas stygius, pabaigoje laimėjimas).

Dabarties gyvenimas.

Antikiniai personažai – kaip analogijos

Degradavę mitai arba jų aliuzijos

- A. Škėma „Sizifo mito“ elementai „Baltoje drobulėje“. Nauji dievai čia perkėlė Sizifą. Motyvas „Aukštyn-žemyn“.
- V. Mykolaitis-Putinas „Prometėjas“: poeto ir Prometėjo analogija.
- Poemoje „Vergas“ atpažįstamas kilimo ir nusileidimo motyvas poemos pabaigoje.
- Eilėraštyje „Skriski, are“. Prarastos tėvynės ilgesio motyvas aliuzija į biblinį pasakojimą apie išvarymą iš Rojaus.
- Mačernis, S. Nėris remiasi *Sūnaus palaidūno pasakojimo* siužetu.
- K. Ostrauskas apverčia *Sūnaus palaidūno sugrįžimo* istoriją.

Pasikartojantys siužetai lietuvių literatūroje

Šuns likimo vaizdavimas. (Kas, kaip, kodėl, ką tai reiškia?)

- J. Biliūnas, „Brisiaus galas“;
- J. Savickis, „Ad astra“;
- J. Aputis, „Šūvis po Marazyno ąžuolu“.
- Užduotys.
  1. Aptarkite pagrindinio veikėjo jauseną pasirinktoje novelėje. (Bendrasis kursas)
  2. Parašykite pasirinktos novelės šuns ir žmogaus susidūrimo situacijos analizę (pastraipą).
  3. J. Biliūno novelės pabaiga. Kaltės išgyvenimo vaizdavimas (Išplėstinis kursas).
  4. J. Savickio šuns skandinimo scenos komiškumas. (Išplėstinis kursas).
  5. J. Apučio šuns atsikratymo brutaliu būdu scenos vertinimas. (Išplėstinis kursas).
  6. Kodėl šuns skandinimui pasirenkama skirtinga erdvė? (Probleminio klausimo svarstymas)/

Viešieji ir asmeniniai simboliai

„Vienas iš esminių knygos principų – egzistuoja universali figūratyvos vaizdinijos gramatika ir iš tikrųjų įvaizdžiai bei simboliai įgauna galios per **kartojimą ir perinterpretavimą**. Suprantama, rašytojas visada kuria ir naujas metaforas bei simbolius.“ *(Thomas C. Foster,, Skaityk literatūrą kaip profesorius“, 2021: 17 psl.)*

Remdamasis savo skaitymo patirtimi, kultūriniu kontekstu, ne tik rašytojas, bet ir skaitytojas kuria literatūrines reikšmes.

Prometėjo mitas ir jo interpretacijos

„Jeigu norime išsiaiškinti, ką gali reikšti koks nors simbolis, turime pritaikyti įvairių įrankių: klausimus, patirtį, ankstesnes žinias.“(T. C. Foster., ten pat. 127 psl.)

Prometėjas – mito herojus.

Prometėjas– maištininkas, nepelnytai nubaustas (Aischilas „Prikaltasis Prometėjas“).

Prometėjas – kovotojo su blogiu simbolis (Justinas Marcinkevičius poemoje „Heroica arba Prometėjo pasmerkimas“).

Prometėjas – poeto analogija (V. Mykolaitis- Putinas „Prometėjas“).

Prometėjo mito sąsajos su kontekstu

Kamiu esė „Prometėjas pragare“ C a m u s A . Prometėjas pragare // C a m u s A . Rinktiniai esė. – Vilnius: Baltos lankos, 1993. – P. 419–422.

Justinas Marcinkevičius. *Heroica, arba Prometėjo pasmerkimas*
[https://cdn.edukamentas.lt/SRC/LIT/36aut/Justinas%20Marcinkevi%C4%8Dius/Heroica, arba Promet%C4%97jo pasmerkimas.pdf](https://cdn.edukamentas.lt/SRC/LIT/36aut/Justinas%20Marcinkevi%C4%8Dius/Heroica,_arba_Promet%C4%97jo_pasmerkimas.pdf)

Vincas Mykolaitis – Putinas. *Prometėjas*
(http://www.šaltiniai.info/files/literatura/LH00/Vincas_Mykolaitis-Putinas_Promet%C4%97jas.LHG802.pdf).

Simboliai ir jų interpretavimas

A. Baltakis Sizifo akmuo

Rašau eilėraštį, kurio

Tiek metų negaliu užbaigti.

Matyt, iš nieko jį kuriu,

Bet darbas toks manęs nebaido.

Vėl sunkų akmenį ritu

J statų kalną – kaip Sizifas.

Ir prasmę vis dėlto randu,

Nors vėl akmuo pakalnėn ritas.

Nuvargęs neprašau vandens

Ir nemaldauju padėjėjų.

Tik neatimkite akmens,

Kurį likimas man uždėjo.–

Rašyt eilėraštį, kurio

Aš niekaip negaliu užbaigti.

Matyt, iš nieko jį kuriu,

Bet darbas toks manęs nebaido.

1969

(Algimantas Baltakis, Rinktiniai raštai, II, 1983: 99psl.)

„Kiekviena kelionė yra ieškojimas“ (T. C. Foster) arba mitų herojai ir jų žygių prasmė (išėjimo ir sugrįžimo siužeto amžinumas)

1. Veikėjas – ieškotojas.
2. Kelionės tikslas.
3. Pareikšta (oficiali) priežastis ten vykti.
4. Iššūkių ir išbandymų.
5. Tikroji (asmeninė) priežastis ten vykti.

„Tikroji ieškojimo priežastis visada būna savižina.“ (31 psl.)

„Kartais siužeto plėtotei reikia, kad rašytojas nusiųstų personažą iš namų į darbą ir atgal.“ (T. C. Foster., ten pat. 34 psl.)

J. Biliūno *Laimės žiburio* siužeto modelis – pasakos ES (elementarusis siužetas)

1. Pradinė situacija.
2. Herojus gauna informaciją.
2. Herojus skatinamas pasielgti (ne)teisingai.
3. Kliūtys, kurias reikia įveikti.
4. Herojaus akcija (veiksmai).
5. Rezultatas.

Lietuvių folkloro chrestomatija, parengė Bronislava Kerbelytė, Bronė Stunžienė, 1996: 255.

Laimės ieškojimas ar jos kūrimas? J. Biliūno alegorinė pasaka „Laimės žiburys“

1. Kokia pagrindinė „Laimės žiburio“ mintis?
2. Kokios problemos keliamos „Laimės žiburyje“?
3. Remdamiesi kūriniumi, išaiškinkite laimės sampratą.
4. „Pasiaukojantieji negali laimėti, nes laimėję tampa karaliais ir valdovais. O valdovai ir karaliai laimės žiburio malones ima savintis.“
Ar pritartumėte šiems V. Daujotytės žodžiams apie Biliūno kūrinį?
Atsakymą argumentuokite remdamiesi istoriniu kontekstu.

Apibendrinimo užduotys

1. Remdamiesi alegoriniu Biliūno pasakojimu ir istoriniu kontekstu suformuluokite tris problemas.
  2. Diskusija. **Ar verta aukotis dėl kitų laimės?** Pasidalykite į dvi grupes ir raskite argumentų „už“ ir „prieš“. **Remkitės ir kitais Biliūno kūriniais.**
  3. **Palyginkite** J. Biliūno ir J. Savickio vaizduojamą laimę. Su kuo ji siejama? Kokiais įvaizdžiais ji išreiškiama pasirinktuose kūrinuose?
  4. **Kaip laimę supranta dviejų jūsų pasirinktų skirtingo laiko kūrinių veikėjai?**
Pavyzdžio analizė
- Aptarkite J. Biliūno apysaką „Liūdna pasaka“ pagal šį modelį.

Naujų prasmių sukūrimas ir atsiradimas

„Vienas iš esminių knygos principų – egzistuoja universali figūratyvos vaizdinijos gramatika ir iš tikrųjų įvaizdžiai bei simboliai įgauna galios **per kartojimą ir perinterpretavimą**. Suprantama, rašytojas visada kuria ir naujas metaforas bei simbolius.“ *(Thomas C. Foster,, Skaityk literatūrą kaip profesorius“, 2021: 17 psl.)*

Remdamasis savo skaitymo patirtimi, kultūriniu kontekstu, ne tik rašytojas, bet ir skaitytojas kuria literatūrinės reikšmes.

Kelionės motyvas

Kazys Bradūnas

PAKELIUI

Mus, kaip žolę, likimas išrovė,

Tiktai šaknys paliko tenai,

Kur prie upių piliakalniai stovi,

Kur sugrįžt aklas kelią žinai –

Po vargų amžinybės keliais

Ten klajūnui ramybė ateis...

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LH00/Kazys_Brad%C5%ABnas._Eil%C4%97ra%C5%A1%C4%8Diai.LH4800.pdf

1. Kas yra eilėraščio žmogus? Kieno vardu jis kalba?
2. Kaip vaizduojam veikėjos situacija? Aptarkite kalbines raiškos priemones.
3. Kokie lyrinio subjekto kelionės tikslai? Kur jis norėtų nukeliauti?
4. Kodėl lyrinis subjektas nori sugrįžti namo? Kuo jo situacija primena Odisėjo kelionę?
5. Konteksto aliuzijos.

Apibendrinkite. Suformuluokite temą, problemą, pagrindinę mintį.

- Tema. Eilėraštyje vaizduojamas emigranto jausena svetimame krašte.
- Problema. Kaip sugrįžti iš svetimų karšto į tėvynę, jeigu fizinė galimybė atimta dėl politinių priežasčių?
- Pagrindinė mintis. Ramybę ir gyvenimo pilnatvę galima patirti tik savo tėvynėje.

Kelionės motyvo interpretacija (vyksmo raida)

M. Martinaitis

Rytą, šviežiai pasnigus

Išėjau rytą

Į šviežiai apsnigtą gatvę.

Lygu ir balta,

Niekieno dar nevaikščiota.

Lyg ir iš niekur krenta šviesa.

Pirmas einu gatve,

Palikdamas aiškius pėdsakus.

Matau –

Ankstyva kiemsargė

Gremžia tą pirmąjį sniegą

Paskui mane

Nušluodama pėdas.

Atsigrėžiu.

O ji atsitiesusi klausia:

– Ar tau dar reikės tų pėdų,

Kad šitaip žiūri atsigrėžęs?

Nuo visumos prie dalies ir atvirkščiai

„Kiekvienas grožinis kūrinys yra baigta visuma, uždara meninė sistema<...>, sukonstruota pagal savo vidinės logikos dėsnius.“

(Vanda Zaborskaitė, Literatūros mokslo įvadas, 1982: 53-58)

Kūrinio interpretacija pereina tris etapus:

1. Atidus įsiskaitymas, įsigyvenimas į visumą.
2. Atskirų elementų, struktūrinių sluoksnių bei aspektų analizė, jų sąsajų ir santykių atradimas.
3. Kūrinio visumos suvokimas.

Ne vis kūrinio elementai yra lygiaverčiai. **Vienas iš jų ar keli sudaro dominantę, kuriai kiti yra pajungti, nuo jos priklauso.**

Prozos kūrinuose svarbiausius vaizduojamojo pasaulio elementus sudaro *veikėjai, jų veiksmai, įvykiai*. B. Vilimaitės novelėje „Namai“ svarbiausia dominante tampa erdvė, kaip nurodo pavadinimas, namų erdvė. O svarbiausia erdvės ir veikėjų charakterio dominante *tampa detalės*. _detalė (pranc. *détail*), visumos dalis; smulkmena. <https://www.vle.lt/straipsnis/detale/>

Pavadinimo nuoroda ir svarbiausia eilėraščio dominantė

M. Martinaitis Kelio daina

Pro vartus **išbėgo mano kelias**,
Jaunas ir gražus ankstyvą rytą.
Jį regėjau, kaip jisai vingiuoja
Neužmatomon, saulėton tolumon.

Paviliotas rytmečio ankstyvo,
Išėjau aš paskui savo kelią,
Nežinodamas net, kur jis veda –
Išėjau ieškot jo pabaigos.

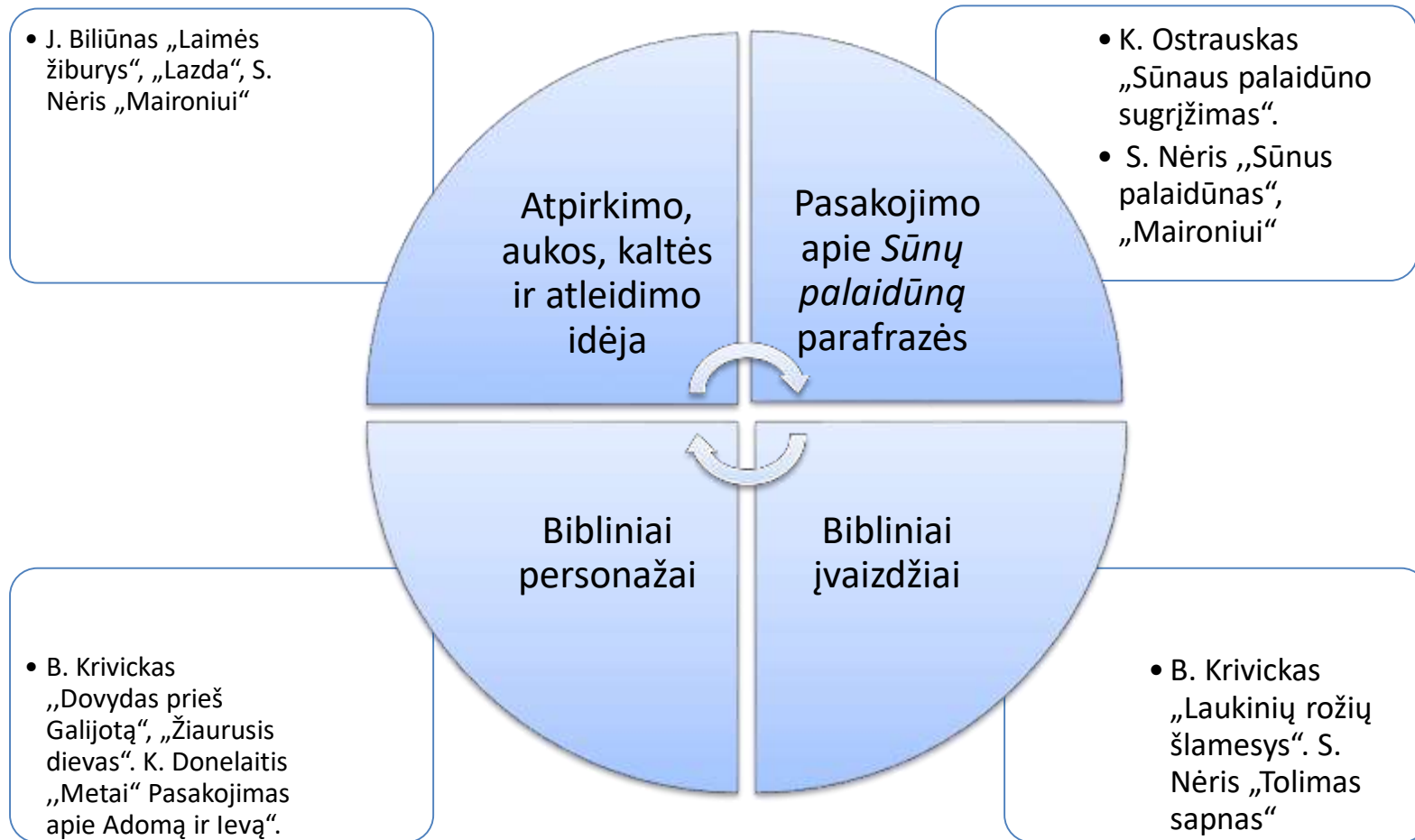
Nesustodamas **sečiau** aš savo kelią,
O jisai ilgėjo ir ilgėjo.
Klausinėjau sutiktų praeivių,
Ar nematė kelio pabaigos?

Niekas nieko negalėjo atsakyti –
Nežinojo jie taip pat, kur **eina**,
Kiek to kelio jau yra nuėję,
Kur tas kelias juos taip pat nuves?

Per gyvenimą **vijausi** savo kelią –
Per sniegus, per smėlį, per purvynus.
Jis ilgėjo, nuo manęs vis tolo,
Kad atgal **negrįžčiau** niekad.

<http://www.tekstai.lt/zurnalas-metai/656-2011-m-nr-4-balandis/6461-marcelijus-martinaitis-eilerasciai#gsc.tab=0>

Bibliniai motyvai (siužetai) literatūroje

Poetas – pasaulio kūrėjas

Aidas Marčėnas „T A I P “
Taip
tikriausiai smagu
būtų tverti pasaulius

štai paprastai žodis tėvas
ir žodis motina nesusimąstant štai
iš jų dar viena visata apibendrink
jei nori tačiau
žodis nežinau ir žodis myliu

štai (jei ištversi)
irgi dėl saulės energijos
spengiančioje mano smegenų vienutėje
prasikala mažas daigelis

anava pats savyje pumpuras jau

tavo vaizduotėje
sprogsta

„Taip / tikriausiai smagu / būtų tverti pasaulius“ – yra pirmosios eilėraščio „Taip“ eilutės (iš Angelo, 1991), ir jos nusako Aido Marčėno poezijos esmę. Eilėraščio idėja labai paprasta, jame kalbama apie vaizduotės ir žodžio sutapimą kūryboje. „Taip“ yra ne tik sutikimas meilei, kuri yra kūrybos sąlyga, bet ir nežinojimui, kuris yra kūrybos sąlyga taip pat.“ (Audinga Peluritytė

http://www.saltiniai.info/files/literatura/LI00/Audinga_Pelurityt%C4%97._Mar%C4%8D%C4%97nas_krentantis.LI3300A.pdf)

1. Kokį biblinį siužetą atpažįstame pirmojoje strofoje?
2. Iš kokių žodžių kuriamas poetinis pasaulis? Kokius sukurto pasaulio, erdvės kontūrus atpažįstame antroje strofoje?
3. Kaip vyksta kūrybos procesas? Kokiam procesui jis prilyginamas?
4. Kokias kliūtis kūrybos procese tenka įveikti kūrėjui? Kokiais žodžiais šios kliūtys nusakomos?
5. Kas padeda kūrėjui įveikti visas kliūtis? Kokia gramatine forma nusakoma kūrėjo pergalė?
6. Kaip interpretuoti pavadinimą? Susiekite pirmąją ir paskutines dvi eilutes.
7. **Aptarkite poeto, kūrinio ir skaitytojo santykius.**
8. ***Ar kūrybos procesas gali prilygti kitoms kūrybos formoms?***

Sūnaus palaidūno sugrįžimas. Parabolė

„Tiesą sakant, visi mes esame maištingi sūnūs, tik gyvename skirtingus tos istorijos epizodus.<...> Tai visas žmogaus pajautas, visus įvykius, likimo vingius aprėpiantis gyvenimo modelis, nuo jo nenuklystama. Kur būtum, ką darytum, kokią patirtį išgyventum, tai sūnaus palaidūno klajonių, minčių, gyvenimo situacijų pakartojimas.“(Donaldas Kajokas)

Išėjimo iš namų tikslas (soneto žanrinės ypatybės)

Vytautas Mačernis

29

Neatimki, Dieve, iš manęs klydimo teisės,

Noriu pats surasti tavo kelią.

Lig tavęs gal taip ir niekad neateisiu,

Bet aš trokštu pats patirt, kaip gelia

Klaidoje širdis... Aš baisiai noriu nusidėti

Ir palikti tuščią tavo rojų.

Tik patyręs nupuolimo vargą kietą,

Vėlei imsiu sekt patarimu tavuoju.

Kai sugrįšiu pas tave, koks džiaugsmas didis

Tėviškame tavo veide suspindės,

Tu sušuksi: – Grįžo štai sūnus paklydęs –

Ir ilgai, saldžiai priglausi prie širdies.

Bet dabar man duoki mano dalią – laisvės turta,

Aš jau pats, aš pats bandysiu savo laimę kurti.

Šarnelė, 1944.II.14

1. Koks išėjimo iš namų tikslas?
2. Koks požiūris į klaidas?
3. Kas soneto žmogui teikia dvasinės stiprybės?
4. Ką tėvo turtu laiko lyrinis subjektas?
5. Kuo panašus ir kuo skiriasi sonetas nuo biblinio *Sūnaus palaidūno palyginimo*?

Žaidimas kultūros ženklais (motyvais, siužetais) ir kuriamos prasmės

Tradicijos ir modernumo dermė

„Mano kūrybiniame procese neabejotinai **figūruoja „žaidimas“**, tad jis atsispindi ir pačiose dramose. Tačiau „žaidimas“ homo ludens prasme, o ne „durniaus voliojimas.“

Nori nenori esi savo laike, savo meto kultūrinėje aplinkoje, – rašai kone nesąmoningai, koks esi, kaip jauti ir išmanai. O **kūrinio esmė** ne jo „tradiciskumas“ ar „modernumas“, apskritai ne kryptis ar jos atmaina, bet **jo autentiškumas, autoriaus sugebėjimas prabilti savo balsu.**“

http://www.šaltiniai.info/files/literatura/LH00/Pokalbis_su_Kostu_Ostrausku.LHI300B.pdf

K. Ostrauskas „Sūnaus palaidūno sugrįžimas“

1. Pavadinimo nuorodos.
2. Biblinio siužeto transformacija: sūnaus sugrįžimas, pokalbis su tėvu, sūnaus išvaymas.
3. Biblinės parabolės ir K. Ostrausko teksto lyginimas.
4. Autoriaus interpretacijos aktualumo vertinimas.

Kostas Ostrauskas „Paskutinis kvartetas“, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2014: 271 psl.

Biblinių siužetų motyvai moderniojoje poezijoje ir prozoje

- <https://www.bernardinai.lt/o-tokarczuk-visuomet-norejau-parasyti-tokia-knyga-kaip-si-sukurti-ir-aprasyti-pasauli/>
- Kelionės siužeto (motyvo) interpretavimas S. Nėries eilėraštyje „Sugrįžtu“. Biblinio pasakojimo *Sūnaus palaidūno sugrįžimas* poetinė interpretacija.
- Olga Tokarczuk romanas „Praamžiai ir kiti laikai“. Adeliukės sugrįžimas namo.
- Jon Fosse, „Baltybė“. Kelionė į mišką arba į anapusybę. Dantės „Pragaro“ siužeto motyvai.
- „Išvažiavau pasivažinėti. Geras jausmas. Judėti yra geras jausmas. Nežinojau, kur traukiu. Tiesiog važiavau. Apniko nuobodulys, aš, kuris niekad nenuobodžiauju, pasijutau jo apniktas. Niekas, kuo galėjau užsiimti, neteikė man jokio džiaugsmo. Todėl ir ėmiausi tiesiog bet ko. Sėdau į automobilį ir išvažiavau.<...> Galiausiai nuklydau toli miško keliuku, kur provėžos pasidarė tokios gilos, jog pajutau, kad mašina ėmė klimpti. Vis tiek važiavau pirmyn tol, kol automobilis sustojo kaip įkastas.<...> Jaučiausi tuščias. Ir dar tas nerimas. Ko baiminausi? Kodėl bijojau? Taip baiminausi, kad nepajėgiau išlipti iš automobilio.“

Atmintis. Symbolis. Modelis.

„Šie trys dalykai labiau nei kas kita skiria **profesionalų skaitytoją** nuo visos likusios kompanijos.“ (Thomas C. Foster, „Skaityk literatūrą kaip profesorius“, 2021: 25 psl.)

- Remiasi **asmenine skaitymo patirtimi**. („Kur man matytas šis veidas? Ar ši tema nėra pažįstama?“)
- **Analizuoja simbolius**. („Viskas ką nors simbolizuoja, kol neįrodyta priešingai.“)
- **Atpažįsta modelius**, pagal kuriuos iš detalių konstruojamas siužetas. („...gyvenimas ir knygos susidėsto panašiais modeliais.“)

Pasikartojantys motyvai. Eilėraščio vizualumas

Jurgita Jasponytė

Laikas tiksi kaimo palangėj
laikas tekėjo vaikystėj
o dabar bėga

laikas tiksi kaimo palangėj
ant jos guli bobutės apverstas laikrodis
(kitaip išvis neina)

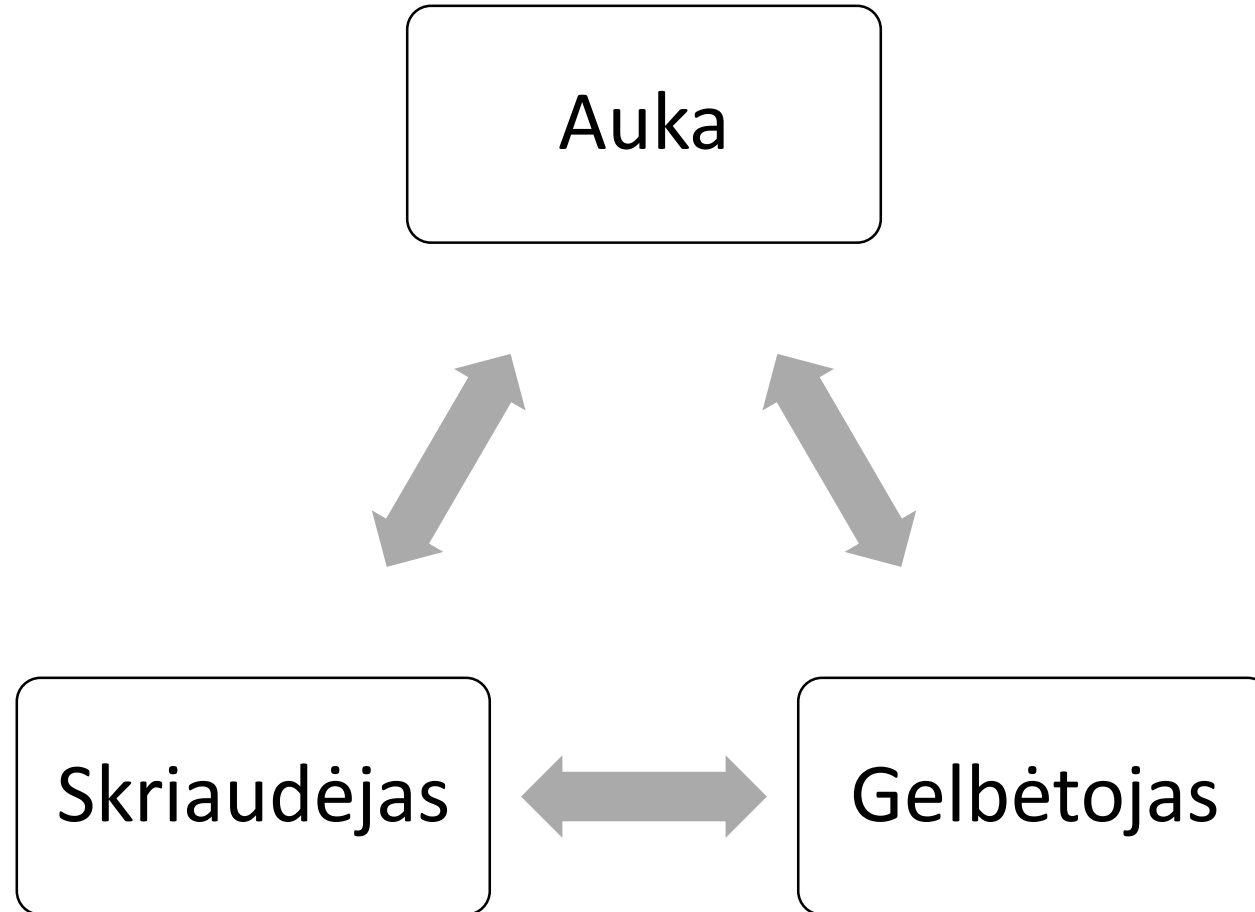
laikrodžio laikas mėtos miške –
toks jo pavidalas neįprastas gamtai
ciferblatą užpildo samanų
viskas rūke

laikas neįprastas gamtai –

tik ciklai tik ciklai tik ciklai
kartojasi
tiksi
vejasi.

V. 2020 07 13 <https://www.zurnalasmetai.lt/?p=13037>

Modelis, apibūdinantis veikėjų santykius

Santykių modelio variacijos

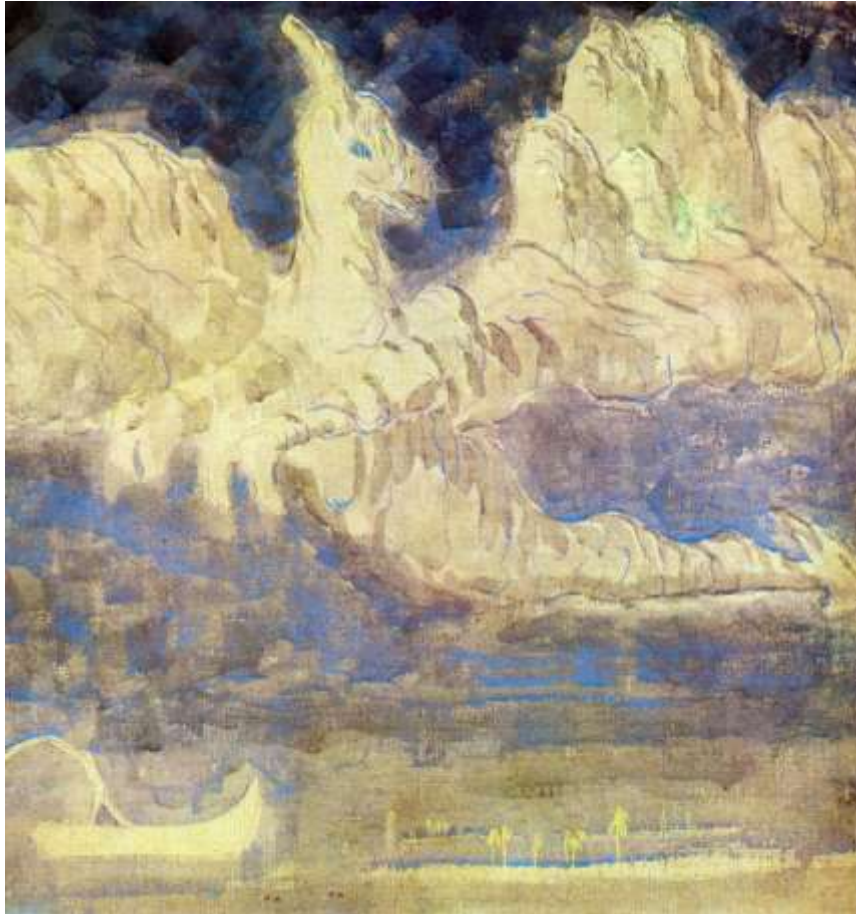
- Francas Kafka „Metamorfozė“. Veikėjas iš gelbėtojo virsta auka, o šeima iš bejėgių (aukos)virsta skriaudėjais.
- Jonas Biliūnas „Liūdna pasaka“. Auka yra pavergta tauta, o gelbėtojais galima laikyti sukilėlius. Skriaudėjas yra carinė Rusija, pavergusi tautą.
- Auka yra Juozapota, skriaudėjai yra Juozapotos vyrą pakorę budeliai. Gelbėtojais tampa kaimynai, padedantys Juozapotai.
- Juozas Aputis „Vakarėjant gražios dobilienos“ Auka yra sergantis tėvas, skriaudėjai yra biurokratai, kurie reikalauja atvežti tėvą į ambulatoriją. Gelbėtoju tampa sūnus, išsireikalavęs pažymos, kuri leis prieš mirtį sovietų armijoje tarnaujančiam sūnui atsisveiktinti su tėvu.

Ko reikia, kad skaitytojas patirtų skaitymo malonumą?

- „Personažus kuria rašytojų – ir kartu skaitytojų – vaizduotė.
- Literatūros personažui suformuoti sutelktos dvi galingos jėgos. Rašytojas jį išgalvoja naudodamasis reikiama atminties, stebėjimo ir išmonės elementais.<...>
- [mes, skaitytojai] bloškiamės į žodžių bangą visais savo intelekto, vaizduotės ir jausmų ištekliais.“

(Thomas C. Foster, „Skaityk literatūrą kaip profesorius“, 2021: 103 psl.)

Interpretuokite paveikslą remdamiesi trimis teksto analizės žingsniais: bendras įspūdis, analizė, interpretacija

M. K. Čiurlionis. *Karalaičio kelionė. II*
paveikslas iš triptiko

Vieta jūsų tekstui 😊

Siužetas, simboliai, motyvai.

Praktika, praktika, praktika...

Gebėjimą atpažinti modelius iš dalies lemia talentas, bet labiausiai praktika: jeigu daug skaitai ir skaitydamas gerai apmąstai, imi įžvelgti šablonus, archetipus, pasikartojimus.

Skaitant verta prisiminti štai ką: nėra tokio dalyko kaip visiškai originalus literatūros kūrinys.

Vaiduokliai ir vampyrai niekada nėra tik vaiduokliai ir vampyrai. <...> šmėklos figūra išnyra vis iš naujo, kai kas nors įgauna jėgų silpnindamas kitą. <...> Kai naudojamosi kitais žmonėmis savo poreikiams tenkinti. (45-50 psl.)

Įvairūs rašytojai akcentuoja skirtingus kokio nors simbolio elementus. (129 psl.)

Thomas C. Foster „Skaityk literatūrą kaip profesorius“, 2021

Literatūra

- Thomas C. Foster, *Skaityk literatūrą kaip profesorius: gyvas ir smagus skaitymo tarp eilučių vadovas*, 2021.
- Harvey F. Silver, Richard W. Strong, Matthew J. Perini. *Mokytojas strategas. Kiekvienai pamokai pasirinkti tinkamą, tyrimais pagrįstą metodą*,. Vilnius, 2012.
- Richard I. Arends. *Mokomės mokyti., Margi raštai*, 2008.
- Liuda Ruseckienė. *Literatūros pedagogikos studijos*, „Gimtasis žodis“, 2001.
- Duog Buehl *Interaktyviojo mokymosi strategijos*, Garnelis, 2004.
- N. L. Gage, D. C. Berliner *Pedagoginė psichologija*, Vilnius, 1994;
- Rita Tūtlytė *Eilėraščio skaitymas*, „Gimtasis žodis“, Vilnius, 1996
- *Teksto analizė mokykloje*, Alma littera, Vilnius, 1998.
- Stasė Matulaitienė, *Poezijos gramatika*, „Gimtasis žodis“ Vilnius, 1997.
- Vanda Zaborskaitė, *Literatūros mokslo įvadas*,1982
- *Literatūros teksto interpretacija*, Alma littera, Vilnius, 2000.
- *Literatūros klasikos interpretacijos*, Alma littera, Vilnius, 2021.
- [Skaitymo strategijų metodika- el. išteklius. Prieiga internete: https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2021/08/Skaitymo-kompetenciju-ugdymo-metodika.pdf](https://www.nsa.smm.lt/wp-content/uploads/2021/08/Skaitymo-kompetenciju-ugdymo-metodika.pdf)